

BOGDAN PETRICEICU-HASDEU: DESCHIZĂTOR DE DRUMURI ÎN CERCETAREA TOPOSURILOR FOLCLORICE ȘI A ARHETIPURILOR MITICE

Tatiana BUTNARU

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5771-9081>

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al USM

Rezumat. În articolul de față este dezvăluită contribuția lui Bogdan Petriceicu-Hasdeu la studierea patrimoniului cultural imaterial, un aspect ce și-a găsit expresie în mai multe studii, articole, opinii, probleme de cercetare. Pasionat de spiritualitatea autohtonă a românilor, concretizată în mituri, arhetipuri, eresuri, toposuri folclorice, Hasdeu le-a elucidat dintr-o nouă perspectivă, pentru a le pune în circulație și a le promova prin timpuri și generații. În ipostaza de deschizător de drumuri în studierea vestigiilor trecutului istoric ale poporului, Hasdeu are meritul de a face o primă tentativă de investigație științifică a sufletului popular, în dorința de a pregăti terenul pentru apariția mai multor lucrări referitoare în abordarea complexului de probleme, ce vizează sfera de valorificare a mitologiei autohtone, de inițiere într-un sistem mitologic de referință, reconstituit în dimensiunile ontologice, cognitive, existențiale, în vederea aprofundării universului de valori ale ființei naționale.

Cuvinte-cheie: arhetip mitic, topos folcloric, univers spiritual, epos nuvelistic, orizont popular, tradiție folclorică românească, etnogeneză mitică.

Bogdan Petriceicu-Hasdeu: pioneer in the research of folklore topos and mythical archetypes

Abstract. In this article, the contribution of Bogdan Petriceicu-Hasdeu to the research of intangible cultural heritage is revealed, an aspect that has found expression in several studies, opinions, research problems. Passionate about the autochthonous spirituality of the Romanian, embodied in myths, archetypes, heresies, folk topos, Hasdeu – elucidated them from – a new perspective, in order to put them into circulation and promote them through times and generation. As a trailblazer in the study of the vestiges of making the first attempt of our people, Hasdeu has the merit of marking the first attempt at scientific investigation of the popular soul, in the desire to prepare the ground for the popular soul, in the desire to prepare the ground for the appearance of several works related to the approach to the complex of problems, aimed at the sphere of valorization of the autochthonous mythology, of initiation into a mythological reference

system reconstituted in the ontological, cognitive, existential dimensions, in order to deepen the universe of values of the natinal being.

Keywords: mythical archetip, folkloric topos, spiritual universe, novelistic epic, popular horizon, romanian folk tradition, mythical ethnogenesis.

Prezent în conștiința românească drept un deschizător de drumuri în mai multe domenii de activitate filologică, Hasdeu a manifestat un interes vădit și față de creația populară orală, a elaborat mai multe studii, articole, diferite materiale despre autenticitatea folclorului autohton, a depus eforturi considerabile în vederea valorificării patrimoniului cultural imaterial pentru a desluși vibrațiile sufletului popular, concretizat în mituri, arhetipuri, toposuri folclorice. După propria sa mărturisire, „toate prin care se manifestă spiritul unui popor, obiceiurile lui, ideile-i despre sine și despre lume, literatura cea nescrisă” își vor găsi expresie „în mii și mii de trăsături caracteristice cu rădăcini în inimă și cu muguri în grai” (Apud Romanenco, 1988, p. 29). La fel ca și bardul de la Mircești, Hasdeu a găsit „cheia de desferecare” a unor zăcăminte folclorice autentice, a încercat să ne transmită din adâncuri de secole vibrațiile sufletului popular, este vorba despre „acea inspirațiune fără seamăn, acel suspin al brazilor și al izvoarelor de pe Carpați, aceea doină măiastră” (Rașcu, 1936, p. 140), pe care a întrezărit-o din adâncurile spiritualității geto-dace, acolo unde geniul poporului „s-a adăpat la acele limpezi izvoare..., suflări răcoritoare după vârfurile cele înalte” (Rașcu, 1936, p. 29), cristalizate în temeinicia existenței milenare a românilor, dar și „a neamurilor balcanice și a multor de la Nord”, un aspect important elucidat în contextul investigațiilor sale științifice, pentru a reconstitui, după spusele lui Eminescu, „piatră cu piatră... istoria noastră, ca manifestare uniformă a unui singur geniu național, a geniului poporului...” (Romanenco, 1988, p. 1).

Interesul lui Hasdeu pentru mitologia autohtonă și-a găsit expresie într-o serie de investigații folclorice, unde au fost propuse discuției mai multe probleme, ce țin de spiritualitatea geto-dacică, ceea ce i-a permis să profileze principiile metodologice ale propriilor sale cercetări în domeniul respectiv. Imboldul survine din intenția nobile de reconstituire a vestigiilor trecutului, pentru a scoate la lumină nivelurile de gândire mitică ale stratului autohton, orientându-ne spre o matrice stilistică primară. De subliniat, Hasdeu a stabilit parametrii științifici de identificare a arhetipurilor și toposurilor folclorice din caracterologia populară, a determinat modalitatea de inițiere într-un sistem mitologic de referință, care reflectă tendința de promovare a ființei naționale și orientarea spre genealogia primară. Aflat în căutarea unor noi modalități de evocare a trecutului istoric, Hasdeu încearcă să-l reconstituie din esențe, aducându-ne spre „viziunea prin suflet a unui fenomen primar” (Bălăeț, 1969, p. 35). În această ordine de idei, disponibilitatea spre cultura geto-dacică îl predispoaze spre evocarea unor tărâmurii originare,

de o vădită semnificație mitico-legendară, orientată fiind spre elucidarea unui cadru natural, privit în corelație cu sursele de inspirație mitică, diferite eresuri, materiale documentare, dar și resorturile imaginației sale creatoare. Cu această ocazie, Romulus Vulcănescu apreciază aportul lui Hasdeu „la susținerea ipotezei trace a mitologiei române”, unde „folosește documente convergente, lingvistice, istorice și etnografice” (Vulcănescu, 1987, p. 143).

În special, Hasdeu are revelația să reconstituie arhetipul emblematic al Dochiei privit pe temelia unor resorturi legendare, în strânsă legătură cu mitul statorniciei. Inițierea în acest sistem mitologic de referință este o modalitate de promovare a ființei naționale, determinată fiind de orientarea spre dimensiunile descriptive ale imaginației dacice, într-un spațiu mitic generator de idei și revelații artistice, marcat „de atracția spre un trecut necunoscut, pierdut în ceața viacurilor” (Rotaru, 1965, p. 101). Împietrirea Dochiei pe o stâncă din Ceahlău, un moment senzațional, la care se referea Bogdan Petriceicu-Hasdeu într-un studiu din tinerețe, este de geneză mitico-legendară și ne duce cu gândul spre viziunea unor tărâmurii originare, are loc personificarea unui cadru natural văzut în dimensiunile descriptive ale imaginației dacice. „Pe una din terasele Ceahlăului, scrie Bogdan Petriceicu-Hasdeu, se ridică o statuie neghioabă, neproporțională de 5 arșini, cunoscută în popor sub denumirea de Zeița Dochia. Ea reprezintă vag, un chip de femeie căreia îi curge din față un izvor de apă. De jur împrejurul statuii sunt împrăștiate pietre mari, care au căpătat în imaginația poporului forma unor oițe” (Hasdeu, 2011, p. 104). În studiile lui Hasdeu, există perspectiva de explicare a arhetipurilor din mitologia dacică, iar imaginea Dochiei este orientată îndeosebi spre tărâmul originilor, fiindcă în accepția populară „nu este nimic pe lume care să nu aibă o mamă, o maică” (Herseni, 1982, p. 226), adică un început. Așadar, arhetipul Dochiei transpare din involburările spirituale ale timpului mitic, Hasdeu încearcă să reactualizeze ficțiunea mitică, sprijinindu-se pe descoperirile predecesorilor săi, pentru a reconstitui itinerarul emblematic al dacismului în dimensiunile sale ontologice, cognitive, existențiale. Disponibilitatea imaginativă a lui Hasdeu față de arhetipul Dochiei se manifestă în funcție de materialul documentar aflat la dispoziție, a cercetărilor efectuate pe teren, pentru „a reconstitui o mitologie care a prezidat la nașterea poporului nostru” (Rotaru, 1965, p. 95), idee determinată fiind de aprofundarea unui spațiu sacru de valori în aspectele sale fundamentale. „Dochia (Eudochia), scrie în altă parte Bogdan Petriceicu-Hasdeu, era fiica unui rege puternic, nespuse de frumoasă, ea fiind urmărită, după cucerirea Daciei, de către Traian, se ascundea de el aici, pascănd o turmă...”. În cele din urmă, după cum relatează în continuare exegetul, „fiind găsită în acest adăpost, ea a fost transformată de către Zeu, la rugămintea ei, în statuie ca să nu-și piardă cinstea” (Hasdeu, 2011, p. 99).

Procesul de interpretare a arhetipurilor străvechi, are loc în baza documentelor de arhivă, a experienței acumulate de predecesorii săi, dar și de propria contribuție în determinările mitologice ale stratificărilor arhaice din gândirea autohtonă.

De subliniat, Hasdeu dezaprobă schema clasică de elucidare a materialului documentar, aflat în circulație și abordează ideea de dacism prin „acordul cu o lume ignorată în detrimentul autocunoașterii și care singură poate dicta soluțiile într-un moment de criză” (Babu-Buznea, 1979, p. 156). Dorința de reconstituire a adevărului științific îl determină să dezaprobe ficțiunea mitică din unele surse de informație, bunăoară cunoscuta legendă a lui Gheorghe Asachi *Traian și Dochia*, publicată în 1840, este acceptată în măsura în care corespunde spectrului de probleme luat în discuție. Deși Hasdeu făcea abstracție de ficțiunea mitică, „eu nu împărtășesc legenda populară, pentru că legenda nu este un eveniment real” (Hasdeu, 2011, p. 99), dar și-a sprijinit aserțiunile în baza unor documente vechi și a muncii personale de cercetare pe teren, fiindcă, așa cum precizează autorul, nu numai Gheorghe Asachi, dar și „cuvintele lui Cantemir m-au făcut să introduc pe Dochia în mitologia românească” (Hasdeu, 2011, p. 99-100). Dincolo de reprezentările mitico-fantastice, Hasdeu are certitudinea să dezvăluie miracolul împietririi în corelație cu ideea de statornicie, unde va regăsi „strămoșul mitic”, pe care dorește să-l reconstituie din esențe. Contururile mitice escaladează spre o retrospectivă imaginativă, unde se face o incursiune directă în lumea inițierii dacice, datorită surselor de cunoaștere esoterică, diferite eresuri, ipoteze, materiale de arhivă, dar, în același timp, și prin intermediul imaginației sale creatoare. Astfel, Dochia, în accepția exegetului, își manifestă plenitudinea prin mitul statorniciei, o problemă cu o vastă sferă de abordare în investigațiile mai multor cercetători, care într-un fel sau altul încearcă să justifice fabula mitică prin prisma unor puncte de vedere și viziuni diferite. Există și unele ipoteze atestate în „etimologiile stabilite”, una dintre care „se referă la originea ei greacă, datorită asemănării frapant cu legenda Niober, alta la originea ei tracă, și alta la originea ei probabil bizantină” (Vulcănescu, 1987, p. 334), o opinie discutabilă, de altfel, ce ar merita să fie luată în considerație în funcție de circulația materialului factologic în diferite contexte etnologice. Cu această ocazie, Romulus Vulcănescu vorbește despre un colind, în care un personaj arhetipal, Ana Dochiana, „căpetenia unei ciurde de ciute”, „nu mai paște, nu mai bea apă”, fiindcă presimte venirea lui Traian voinicul aflat în căutarea ei „în munții cărunți,/ cărunți cum n-a fost”, iar dânsa se va ascunde „sub stană de piatră” (Vulcănescu, 1987, p. 333), unde are loc metamorfoza prin fenomenul împietririi. Or, „transfigurarea și transimizarea mitică” a arhetipului dacic în colindul despre Ana Dochiana, „ca și altele de acest gen, ne întăresc convingerea referitoare, subliniază în continuare Romulus Vulcănescu, la difuziunea motivului mai ales în mediul românesc din sud-estul Europei” (Vulcănescu, 1987, p. 334). Hasdeu exteriorizează portretul mitic al Dochiei prin rosturile sale existențiale, cu care a hărăzit-o „providența, ea este privită drept un tip de divinitate, care figurează în galeria zeităților mitice din cultura universală, cum ar fi „Diana și Iuno din Panteonul Roman, cu Hera și Artemis din Panteonul grecesc” (Ghinoiu, 1997, p. 64), este influențată de cultul lui Zamolxe și arhetipurile solare, suprapuse polarității sale existențiale.

Pe deplin convins că „înțelepciunea care te duce pe drumul desăvârșit se află în folclorul fiecărui popor” (Ștefan, 2006, p. 8), Hasdeu are inspirația să profileze cadrul mitic al unui spațiu originar, unde și-a găsit expresie „putința perceperii de învățături menite să ridice conștiința la asemenea nivel, încât să poată să vină la timpul potrivit cu adevărul” (Ștefan, 2006, p. 8). În tendința de a promova adevărul despre trecutul geto-dac, Bogdan Petriceicu-Hasdeu relevă legătura dintre statuia din Ceahlău și mitul Dochiei, printr-o viziune istorică de cult, specifică pentru epoca respectivă. Inițiativa de a polemiza cu Dimitrie Cantemir se manifestă prin dezacordul cu opinia acestuia, precum că „statuia ar trebui să fie o reprezentare a unei zeițe păgâne” (Hasdeu, 2011, p. 100). Cercetătorul Bogdan Petriceicu-Hasdeu invită publicul la discuție în baza unui material etnologic variat, autorul pornește de la niște izvoare de cunoaștere esoterică ca să scoată la lumină straturile adânci ale gândirii mitice și, drept rezultat, să ajungă la propriile sale convingeri despre semnificația originilor. „Este greu, firește, de spus dacă natura a arătat în acest monument jocurile sale, precizează Hasdeu, ori dacă o mână ghibace de artist a făcut-o așa”. (Hasdeu, 2011, p. 99). Argumentele expuse conțin o perspectivă de explicare a arhetipurilor și toposurilor din mitologia tracică, cu deschidere spre anumite aspecte de interpretare hermeneutică. Pledoariile în favoarea statuii de la Ceahlău, ca dovadă a spiritualității geto-dacice, survine din dorința de reconstituire a adevărului istoric, ceea ce-i caracterizează pe deplin personalitatea de savant consacrat, vedem elanul de a depista în acest „monument al naturii” semnul arhetipal al unei lumi mitice, pentru a depăși opiniile enunțate anterior.

Disponibilitatea imaginativă a lui Bogdan Petriceicu-Hasdeu despre etnogeneza mitică dacică este încadrată prin „mai multe nivele” și „are contigente în sud-estul Europei” (Vulcănescu, 1987, p. 332). Arhetipul Dochiei este cunoscut și se bucură de o largă circulație la mai multe popoare, fiind atestat la bulgari, sârbi, albanezi, greci. Autorul vine cu argumentele sale de rigoare pentru a revalorifica această lecție a istoriei, dar, în același timp, întrevădem intenția de a demonstra originea autohtonă a statuii de la Ceahlău, care, în opinia sa, ar reprezenta „singurul monument dac printre mulțimea de idoli slavi” (Hasdeu, 2011, p. 101). Diverse informații despre mitologia dacică „conțin o funcție de regenerare și recuperare spirituală”. Vechea legendă despre Dochia este privită printr-o viziune arhetipală ambiguă, ea s-a născut din mit, dar, în același timp, parcă a coborât de undeva din conștiința universală. Pe de o parte, exegetul înclină spre „mitul arhaic păstoresc universal” și pe această cale, se face aluzie la cunoscuta legendă a naturii, când Dochia lăsând cojoacele îngheață și se pietrifică într-o stâncă, iar, pe de altă parte, vedem orientarea spre mitul istoric, intuit drept „o soluție de transcendere a impasului, ca o împlinire dată de Zamolxis rugăminții fetei de împărat, care își va apăra în această ipostază integritatea ființei” (Babu-Busnea, 1979, p. 128), în felul acesta, într-un mod magistral, își va găsi expresie virtualitățile mitice ale dacismului, legătura dintre „mit și istorie” (Chițimia, 1992, p. 6). La fel ca în scrierile eminesciene, arhetipul Dochiei este relansat prin

istorie, dar concomitent, mai este redat din perspectiva transcendenței mitice, în contextul general al nemărginirii cosmice și telurice, ceea ce echivalează cu ideea de spațiu absolut, se manifestă în funcție de cultul strămoșilor și „ciclul anual al zeităților vegetației cu aspectele lor telurice și hetoniene” (Mușu, 1982, p. 73), fiind intuită drept „o frumoasă obsesie” (Marcus, 1987, p. 52) cu multiple semnificații. Hasdeu individualizează profilul arhetipal al Dochiei și o încadrează într-un „sistem mitologic de referință, a unui spațiu etern care nu dispare și pe care fiecare îl descoperă prin confundarea în el însuși a meditației și contemplației interioare” (Bomher, 1994, p. 1). Or, cercetătorii au abordat nu o singură dată „problema existenței la geto-daci a unei zeițe feminine a pământului, soție a lui Zamolxis, zeitarea pământului în creșterea și descreșterea sevelor acestuia, înveșmântată de plante și roade, dezbrăcată de acestea” (Mușu, 1982, p. 76). Conturul mitic al împietririi și transformarea Dochiei „în stei de piatră” (Vulcănescu, 1987, p. 269) are la bază niște temeuri culturale străvechi și nu se manifestă doar prin oscilațiile meteorologice din natură, dar își găsește o proiectare din interior, prevede amplasarea acestui arhetip mitic într-o atmosferă inițiativă. Modelul mitic al inițierii justifică în plan ontologic modalitățile de aprofundare tipologică a ipotezelor referitoare la mitul statorniciei din creativitatea populară. Ideea de întregire mitică este marcată de necesitatea de a aprofunda anumite resorturi din sfera arhetipală prin suprapunerea diferitor niveluri de percepție mitico-folclorică. Din această perspectivă, este explicabilă și poziția lui Ion Opreșan, care, în prefața la volumul de folcloristică a lui Bogdan Petriceicu-Hasdeu, încercă să convingă cititorul despre „importanța multiplă a Zeiței-Mume”, exprimată „prin venerația și încarnările alegorice”, „importanța ei religioasă și cosmică”, orientată spre niște „ample incursiuni din mitologia, limba și istoria tracilor” (Opreșan, 2011, p. 446). Resurrecția mitică este orientată spre cele mai adânci zone ale ale spiritualității autohtone, vizează noi dimensiuni în percepția unui univers de valori primare, care au survenit printr-o viziune arhetipală, înclină spre o regăsire „a originarului”, „a autenticității”, având „același efect de regenerare pentru individul român modern, pe care o avuse la goticul Faust împerecherea cu clasică Helenă” (Călinescu, 1969, p. 412). De subliniat, Hasdeu vizează portretul mitic al Dochiei în corelație cu teoria dacică a nemuririi, și pe această cale, îndeamnă spre contemplarea unei lumi orientată spre inima istoriei. „Moșii patres, moșii patria..., cu orânduierile lor bune și drepte, cu limba lor spornică și bogată, cu moștenirea lor inteligentă și socială, întemeiată pe o mare epocă eroică și pe o dezvoltare normală și sănătoasă” (Babu-Buznea, 1979, p. 159), determină esența timpului istoric transpus prin viziunea timpului mitic și a începuturilor originare. „Pământul Faurului [Bourului]” numit Dacia se regăsește prin vârstele istoriei, suprapus inițierii mitice, în sensul recuperării sale existențiale „printr-o dimensiune spațială autohtonă” (Călinescu, 1969, p. 57-58).

Alături de Dochia, ca divinitate supremă a Daciei, în investigațiile lui Hasdeu, mai figurează și arhetipul emblematic a lui Zamolxis, tălmăcit în funcție de calitățile

sale magice bine individualizate, „conducător la carul Soarelui peste bolta cerului” (Hasdeu, 2011, p. 99), „întruparea pământescă a soarelui personificat ca zeu” (Olănescu, 1981, p. 37-38). „Adorația soarelui” este un studiu prin care Hasdeu manifestă inițiativa de a demonstra esența solară a zeului dac, fiind determinat prin imboldul său spiritual luminos, el este „Zeul-Soare”, dar mai este privit și drept „un Dumnezeu luminos”, „stăpân al tunetului” (Hasdeu, 2011, p. 99), calități evidențiate și pentru a reconstitui itinerarul spiritual al Dochiei, „princiara locuitoare” în desigururile de nepătruns ale Daciei. Evaziunea zeului dac în mitul solar al universului este redată într-o nemărginire cosmică, este vorba de un centru spiritual mitic, care include „o funcție saturniană” (Lovinescu, 1996, p. 35), fenomen prefigurat printr-o lumină imaterială transcendentă, unde relația cu cosmosul se menține printr-un „sâmbure” arhetipal. Într-un studiu intitulat *Zamolxis* și păstrat doar în manuscris, arhetipul dacic mai poate fi înțeles, la fel ca și Dochia, drept „un semănător de existență”, el are o predestinare cosmică și se menține prin ideea de transcendere a nemărginirii cosmice, este vorba de o „cosmogonie dacică” (Jura, 1933, p. 13), unde prin dimensiunile arhetipale ale naturii, personajul mitic își prefigurează dorul de veșnicie, ca dovadă a rosturilor primordiale ale transcendenței mitice.

Obsedat de mitologia autohtonă, Hasdeu are disponibilitatea să plaseze arhetipurile și toposurile mitico-folclorice, așa cum au fost interceptate de strămoșii noștri, într-o atmosferă inițiativă. „Laur-Bălaur transpare pe flamurile dacilor ca cel mai mare protector al ginții” (Hasdeu, 2011, p. 338) și își revendică virtualitățile mitice pe traiectoria transcendenței cosmice a lui *Zamolxis*. Din această perspectivă, arhetipul dacic, privit în analogie cu toposul șarpelui, devine „un adevărat model simbolic în concepțiile și reprezentările arhaice despre univers”, drept „o ilustrare vie a anulării sau contopirii contrariilor în gândirea arhaică” (Evseev, 1994, p. 180). Această înrudire de motive este chemată să transmită mai departe povestea Dochiei, dar și povestea numelui de dac, cu implicațiile sale dramatice prin involburările istoriei. Risipiți „prin constelații sângerose-profetice”, „zmeii” Daciei „Au strălucit în fața Romei vechi/ O lume-a tremurat la arătare/ Și marea ș-a-ndoit spumații mari/ Naintea mândrei fulgerări a lor” (M. Eminescu, *Decebal*).

Bradul și viișoara sunt niște toposuri folclorice, relevate de Hasdeu, în special, în baza unor texte din eposul nuvelistic, ele capătă deschidere pentru a prezenta realitatea epică într-o accepție germinativă fundamentală, vor transpare în ipostaza de simboluri mitice și întruchipează „vegetalul cosmogonic” (Vrabie, 1966, p. 161). După sugestia unor folcloriști, posibil ca imaginea să fi parvenit, de asemenea „de la strămoșii noștri geto-daci”, „reputați cultivatori de viță-de-vie încă din antichitate” (Fochi, 1975, p. 152), ceea ce denotă o oarecare apropiere „de concepția mediteraneeană” (Fochi, 1975, p. 152). Semnificația metaforică a formulei poetice tradiționale „frunză verde” ține și ea de spiritualitatea geto-dacică, fiindcă, așa cum ne atenționează Bogdan Petriceicu-Hasdeu, „ea s-a născut împreună cu naționalitatea română, nu la Tibru sau la Guadalquivir, ci la noi

acasă, pe teritoriul Daciei, în secolarele păduri ale Carpaților, acolo unde străbunii noștri s-au format și s-au dezvoltat în curs de veacuri mai înainte de a se pogori din munte și a se răspândi pe câmpie” (Hasdeu, 2011, p. 185). Odată ce „poezia noastră poporană, așa cum încearcă să ne convingă exegetul, este fila Carpaților” (Hasdeu, 2011, p. 185), ea vibrează în conformitate cu ritmurile spiritualității geto-dacice pentru a exprima ideea de concept primar, capabil să păstreze arsenalul mitologic al românilor, în dimensiunile arhetipale ale dacismului.

Desubliniat, Hasdeu are revelația deposedării toposurilor folclorice de semnificația lor sacrală și manifestă tendința de a le integra în ritmurile primare ale vieții și naturii. Odată ce Dochia mai este relevantă și în ipostaza de „daimon al fertilității” (Evseev, 1999, p. 27), exegetul încearcă să atribuie niște nuanțe suplimentare și „zeităților feminine” din miturile autohtone, stabilește analogii, similitudini dintre arhetipul dacic și întruchipările Zeiței – Mame „din lumea pelasică” (Hasdeu, 2011, p. 106), a căror supremație se manifestă prin calitățile lor magice neobișnuite, prin capacitatea ce asigură fertilizarea naturii și a universului în conformitate cu tradițiile agrare ale românilor. Sentimentul de jubilație sufletească, stările, trăirile sufletești sunt exprimate prin ideea înfloririi, a germinației totalizatoare, așa cum vedem în incursiunile lui Hasdeu despre Dochia. Într-un articol intitulat *Botanica populară română*, scriitorul reînvie credințele populare „despre locuința zânelor în Țara Românească”, acestea găsimu-și popas „în cortegiul divin al babei Dochia” (Vulcănescu, 1987, p. 335) și semnifică puterea primară a stihilor naturii, energiile vitale condensate prin „imaginea forței generatoare de viață a zeității care asigură fertilitatea naturii” (Coman, 1980, p. 127), reînvierea ciclului calendaristic, este „întruchiparea divinității naturii, care moare și renaște în fiecare an” (Evseev, 1999, p. 195). Orizontul floral și atmosfera inițiativă introduc cititorul într-o zonă a misterelor și a resorturilor mitice, unde perspectiva participativă a lui Hasdeu la poetizarea naturii, ne orientează spre realitatea primordială din anturajul arhetipal al ritualurilor dacice. Rosturile cosmogonice și telurice ale celor noua zâne, invocate într-o dezinvoltură romantică și cu o admirație discretă de către autorul acestor rânduri: „Ana Buziană,/ Stană Ogreșteană,/ Zână Magdalină,/ Floare din grădină,/ Iană Samziană,/ Chită Semelchită,/ Rujă Rujalină,/ Doamna Florilor,/ Stăpâna Grădinilor/ Și a zânelor./ Satalina cea cu dar plină,/ Avrămeasă-creștineasă/ Doamnă aleasă ...” (Hasdeu, 2011, p. 431), devin niște simboluri ale fertilității și fecundației, ele derivă din codul genetic al Dochiei-Mume și fac parte dintr-o cosmogonie mitică, unde este celebrată natura în dimensiunile sale arhetipale. Plantele-zâne sunt niște „ființe de lumină”, care justifică „geografia mitică” ale inițieri dacice, se manifestă printr-o orientare către acel „genium daciarum” (Babu-Buznea, 1979, p. 181), de o măreție sublimă, încadrat într-o ambianță cosmogonică. Invocate cu dragoste de Hasdeu, ele au niște funcții mitice bine individualizate și pot fi asociate cu niște zeități feminine coborâte din „raiul Dochiei” printre razele de lumină, ca să se încadreze în conturul fabulos al „Daciei Eterne” (Babu-Buznea, 1979, p. 162),

determinând în felul acesta legătură lor cu pământul, vegetația, apele, văzduhul. Mai bine-zis, are loc integrarea într-un spațiu mitic condensat până la saturație de niște stări sufletești deosebite, care amplifică ideea înfloririi, a germinației totalizatoare, așa cum se prezintă în miturile Dochiei.

În ipostaza de deschizător de drumuri în procesul de studiere a mitologiei autohtone, Hasdeu are meritul de a face prima tentativă de investigație științifică a sufletului popular, după remarca unor specialiști în domeniu, „primul enunț laborios al ipotezei trace a mitologiei române se datorește lui Bogdan Petriceicu-Hasdeu” (Vulcănescu, 1987, p. 331). Efortul folcloristului Hasdeu, concentrat în cercetarea arhetipurilor din spiritualitatea geto-dacică depășește convenționalismul arbitrar, exegetul dispune de o perspectivă multiplă de valorificare a mitologiei autohtone, într-un context vast de probleme, important pentru întreaga cultura românească, în tendința de a configura „un spațiu de civilizație și cultural obiectiv originar”, cu deschidere spre „spațiul subiectiv-artistic” (Babu-Busnea, 1979, p. 218). „Dând istoriei ce este al istoriei” și pregătind terenul în evocarea unor momente de vârf din istoria românilor, investigațiile folcloristice ale lui Bogdan Petriceicu-Hasdeu au devenit cu timpul un „centru axiologic” în promovarea sensurilor primordiale ale existenței spiritului popular, găsindu-și continuare în lucrările mai multor personalități marcante din universul culturii naționale. Prezența Dochiei precum și a altor arhetipuri autohtone în studiile și articolele lui Hasdeu, relevă disponibilitatea sa sufletească spre comorile inestimabile ale patrimoniului cultural-estetic, istoric, mitologic al omenirii, fapt ce i-a marcat genialitatea și orientarea spre universalitate.

Referințe bibliografice:

BABU-BUSNEA, Ovidia. *Dacii în conștiința romanticilor noștri*. București: Editura Minerva, 1979.

BĂLĂEȚ, Dumitru. *Eterna regăsire*. Craiova: Editura Cartea Românească, 1969.

BOMHER, Noemi. *Mit și mitologie eminesciană*. Iași: Editura Virginia, 1994.

CĂLINESCU, George. *Opera lui Mihai Eminescu*. București: Editura Cultura Națională, 1969.

CĂLINESCU, George. *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*. București: Editura Minerva, 1982.

CHIȚIMIA, Ion. Creația folclorică în percepția și gândirea lui Mihai Eminescu. În: *Revistă de Lingvistică și Știință Literară*, 1992.

COMAN, Mihai. *Izvoare mitice*. București: Editura Cartea Românească, 1980.

GHINOIU, Ion. *Datini și tradiții populare de peste an*. București: Editura Fundației Culturale Române, 1997.

HASDEU, Bogdan Petriceicu. Adorația soarelui. În: B.P.-Hasdeu. *Scrieri*, Volumul 5, Chișinău: Întreprinderea Editorial Poligrafică Știința, 2011.

HASDEU, Bogdan Petriceicu. Laur-Bălaur. În: B.P.-Hasdeu. *Scrieri*, Volumul 5, Chișinău: Întreprinderea Editorial – Poligrafică Știința, 2011.

HASDEU, Bogdan Petriceicu. Zeița Dochia și babele de piatră. În: B.P.-Hasdeu. *Scrieri*. Volumul 5, Chișinău: Întreprinderea Editorial – Poligrafică Știința, 2011.

HASDEU, Bogdan Petriceicu. Frunză verde. O pagină pentru istoria literaturii române. În: B.P.-Hasdeu. *Scrieri*. Volumul 5, Chișinău: Întreprinderea Editorial – Poligrafică Știința, 2011.

HASDEU, Bogdan Petriceicu. Botanică poporană română. Simeon Mănciucă De însemnătatea botanicii românești. Recenziune. În: B.P.-Hasdeu. *Scrieri*. Volumul 5, Chișinău: Întreprinderea Editorial – Poligrafică Știința, 2011.

HERSENI, Traian. *Forme străvechi de cultură poporană românească. Studiu de paleoetnografie a cetelor de feciori din Țara Oltului*. Cluj–Napoca: Editura Dacia, 1977.

EVSEEV, Ivan. *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale*. Timișoara: Editura Amarcand, 1999.

FOCHI, Adrian. *Coordonate sud-est europene ale baladei populare românești*. București: Editura Academiei, 1975.

JURA, Iulian. *Mitul în poezia lui Eminescu*. Paris: Librairie Universitaire J. Gamber, 1933.

LOVINESCU, Vasile. *Dacia hiperboreeană*. București: Editura Rozmarin, 1999.

MARCUS, Solomon. *Moduri de gândire*. București: Editura Științifică Enciclopedică, 1987.

MUȘU, Gheorghe. *Din mitologia tracilor*. București: Cartea Românească, 1982.

OLĂNESCU, Dumitru. *Teatrul la români*. București: Editura Eminescu, 1981.

OPRIȘAN, Ion. Note și comentarii ale credințelor mitologice la români. În: B.P.-Hasdeu. *Scrieri*. Volumul 5, Chișinău: Întreprinderea Editorial – Poligrafică Știința, 2011.

RAȘCU, Iulian. *Eminescu și Alecsandri*. București, 1936.

ROMANENCO, Nicolae, CIOBANU, Lazăr. Bogdan Petriceicu Hasdeu – scriitor și savant enciclopedist. În: B.P.-Hasdeu. *Scrieri alese*. Chișinău: Editura Literatura Artistică, 1988.

ROTARU, Ion. *Eminescu și poezia populară*. București: Editura pentru Literatură, 1965.

ȘTEFAN, Alexandru. *Pe urmele lui Zamolxe. Carpatia*. Chișinău: Editura Museum, 2006.

VRABIE, Gheorghe. *Structura poetică a basmului*. București: Editura Academiei, 1975.

VULCĂNESCU, Romulus. *Mitologie română*. București: Editura Academiei, 1987.

Notă: Articolul a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.16.06.03 *Contexte socio-culturale autohtone și interconexiuni europene în creația populară și literatura cultă din Basarabia (sec. XIX până în prezent)*, Institutul de Filologie Română „B.P.-Hasdeu” al USM.